

Förord

Det är många i Sverige som fascineras av att den lilla karibiska ön S:t Barthelemy var svensk koloni 1784–1878, dvs. i nästan 100 år. Det är också en hel del svenskar som under senare år besökt ön, inte bara för att njuta av sol och bad i den exklusiva jetsetmiljön som ön numera är känd för, utan också för att på plats ta del av de svenska minnen som fortfarande finns kvar på ön. En hel del har också skrivits om förhållandena på S:t Barthelemy under den svenska tiden, allt ifrån akademiska avhandlingar till kåserier och turistguider. En aspekt som delvis gått skribenterna förbi är hur rättskipningen och förvaltningen var organiserad under den svenska tiden. Dessa teman upplevs måhända inte som lika spännande som frihandeln och slaveriet. I vart fall saknas en samlad introduktion till hur den svenska förvaltningen och rättskipningen var organiserad på ön.

Hur rättskipningen och förvaltningen var ordnad på S:t Barthelemy är något som jag själv med mitt intresse för juridik och inte minst rättshistoria funderat över och velat veta mer om. Detta är bakgrunden till denna bok. Jag har inte haft några högre vetenskapliga ambitioner när jag skrivit den. Framställningen syftar till att vara en översiktlig populärvetenskaplig framställning.

Boken innehåller inte någon traditionell och detaljerad notapparat. En sådan skulle bli alltför omfattande och göra texten svårläst och onjutbar. Avslutningsvis finns däremot en utförlig förteckning för de huvudsakliga källor – författningar, annat offentligt tryck och litteratur – som legat till grund för framställningen. Förteckningen erbjuder

Förord

möjlighet för den som så önskar att gå djupare inom de områden som berörs i boken.

För att säkerställa att redovisade faktauppgifter är korrekta har jag så långt det varit möjligt hämtat redovisade uppgifter från två från varandra oberoende källor. Detta innebär dock ingen garanti mot faktafel i texten. Förhoppningsvis är de få och av mindre betydelse. Citerade texter och uttryck återges i det stora flertalet fall som de återfinns i originalkällan, även om stavningen där kan variera och avvika i förhållande till inte bara nutida utan också andra samtida texter. Någon gång återges de i nutida stavning.

Man kan bara fundera över hur förvaltningen och rättskipningen hade organiserats i dag om S:t Barthelemy fortfarande hade varit en svensk ö, vilket den förmodligen varit om inte ön hade sålts till Frankrike 1878 för en helt symbolisk summa. När man nu kan se hur ön blomstrar är det bara att konstatera att försäljningen till Frankrike förmodligen var en av svenska Kronans (statens) sämsta affärer genom tiderna.

Tack till professorn i rättshistoria vid Lunds universitet Martin Sunnqvist som ställt sig positiv till bokprojektet och kommit med ett antal värdefulla påpekanden. Tack också till professorn i förvaltningsrätt vid Stockholms universitet Jane Reichel som också varit positiv till bokprojektet och agerat för att detta skulle kunna fullbordas. Därutöver tack till min älskade hustru Birgitta som hjälpt mig med korrekturläsning.

S:t Barthelemy i februari och Stockholm i september 2023

Jan-Mikael Bexhed

Inledning

Avsikten med denna bok är att försöka ge en översiktlig bild av hur rättskipningen och förvaltningen i vid bemärkelse var ordnad på S:t Barthelemy¹ under den svenska kolonialtiden 1784–1878.

Det finns ganska mycket skrivet om den svenska tiden på S:t Barthelemy, både i äldre och nyare litteratur, både översiktligt och detaljerat. Dock saknas en översiktlig redovisning av hur förvaltningen och rättskipningen var organiserad under den svenska tiden. Det närmaste man kommer är justitierådet Wedbergs numera svåråtkomliga uppsatser som skrevs på 1930-talet. Rättskipningen har också belysts i docenten i historia Fredrik Thomassons nyligen publicerade bok Svarta S:t Barthélemy – Människoöden i en svensk koloni 1785–1847. Detta har skett utifrån en genomgång av domstolsprotokoll från den lokala domstolen i Gustavia under den svenska tiden, i den mån de finns bevarade i de franska arkiven. Enskilda rättsfall redovisas i Thomassons bok för att belysa främst den färgade befolkningens villkor på ön. En systematisk redovisning av den lokala domstolens domar och utslag under den svenska tiden återstår dock att förmedla. Detsamma

¹ I boken användes genomgående förutom i citat benämningen S:t Barthelemy som ofta var den stavning som förekom under den svenska tiden. Numera skrivs namnet vanligen Saint-Barthélemy.

Kapitel 1

gäller Högsta domstolens i Stockholm domar i de överklagade och underställda mål från S:t Barthelemy som kom under dess bedömning. Frågor som väntar på att bli belysta är bl.a. omfattningen av den lokala domstolens rättskipning och Högsta domstolens befattning med mål från S:t Barthelemy. Vad rörde målen; brottmål respektive tvistemål? Hur dömde den lokala domstolens ledamöter; de svenska ämbetsmännen respektive de lokalt valda medborgarna och i vilken utsträckning och varför ändrades den lokala domstolens domar som kom under Högsta domstolens bedömning.

Av den avslutande litteraturförteckningen framgår att det främst är handeln under de inledande goda åren av den svenska tiden som tidigare tilldragit sig intresse från forskningens sida. Numera är det främst slaveriet som uppmärksammas. Det senare får väl anses vara ett utslag av tiden.

Jag har i första hand fokuserat på hur förvaltningen och rättskipningen var organiserad under den svenska tiden och de ramar som gällde för den lokala domstolen och hur öns lokala förvaltning i vid bemärkelse var ordnad. Även andra förhållanden under den svenska tiden berörs i viss mån som bakgrund. I framställningen har jag framförallt försökt att fokusera på sådant som inte är så lättillgängligt. När det gäller rättskipning och förvaltning återstår dock som redan påpekats en hel del att utforska i det ojämna arkivmaterial som i skiftande kondition finns bevarat i svenska och franska arkiv. Som ett första led pågår ett forskningsprojekt med syfte att så långt möjligt tillgängliggöra det arkivmaterial från den svenska tiden som finns bevarat i franska arkiv.

När det gäller arkivhandlingar i Sverige från den svenska tiden finns bl.a. den s.k. S:t Barthélemysamlingen hos Riksarkivet i Stockholm. I denna finns handlingar som utväxlats mellan främst Kungl. Maj:ts kansli i Stockholm och det lokala svenska styret på ön, men också privata samlingar av handlingar och annat med anknytning till S:t Barthelemy. Även hos Sjöhistoriska museet i Stockholm finns material om S:t Barthelemy under den svenska tiden. När det gäller lokala

rättssaker som fördes vidare till Stockholm finns Högsta domstolens arkiv att tillgå.

Det lokala arkivmaterialet från den svenska tiden på S:t Barthelemy – mer än 300 volymer, ca 40 hyllmeter och 300 000 sidor – lämnades enligt försäljningstraktaten kvar på ön när den såldes till Frankrike 1878. Merparten av detta arkivmaterial samlades 1932 på den betydligt större franska karibiska ön Guadeloupe, som utgjorde franskt administrativt centrum i Små Antillerna.² Till följd av vattenskador i samband med en brand 1955 och det fuktiga tropiska klimatet med insektsangrepp har detta arkiv delvis gått förlorat eller är allvarligt skadat. Numera är arkivet flyttat till det franska nationalarkivets filial i Aix-en-Provence. Det utgör där en del av Archives nationales d'outre-mer. I stort sett alla lokala handlingar från den första svenska tiden saknas dock, då de gick förlorade i samband med att S:t Barthelemy ockuperades av britererna 1801–1802.

² Även Guadeloupe var 1813–1814 svensk koloni men hann de facto aldrig tas i svensk besittning innan ön förlorades. Guadeloupe koloniserades ursprungligen av Frankrike men ockuperades av Storbritannien ett antal gånger, senaste gången under Napoleonkrigen 1810–1813. Sistnämnda år avträdde ön till Sverige men lämnades året därpå tillbaka till Frankrike genom freden i Paris. Guadeloupe är liksom S:t Barthelemy alltså franska öar.